

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ, ЯКІ УТРИМУЮТЬСЯ
В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ
ТА ПРАВАЗАСТОСОВНИЙ АСПЕКТИ****SPECIFICS OF THE LEGAL STATUS OF PERSONS HELD
IN PLACES OF DETENTION IN UKRAINE: THEORETICAL-LEGAL
AND LAW-ENFORCEMENT ASPECTS**

Актуальність статті полягає в тому, що правове становище осіб, ізольованих від суспільства в умовах примусового тримання у місцях несвободи є похідним від загального правового статусу людини і громадянина, проте зазнає істотної трансформації під впливом юридичного факту обмеження чи позбавлення особистої свободи. У юридичній науці під правовим статусом традиційно розуміють сукупність прав, свобод та обов'язків осіб, визначених Конституцією, законами та ратифікованими міжнародними договорами. Водночас нормативна деталізація та теоретичне осмислення окремих елементів статусу осіб в умовах несвободи у вітчизняній доктрині досі зберігають певні прогалини та концептуальні викривлення, успадковані від радянської системи виправно-трудоного права. Метою статті є здійснення системного теоретико-правового аналізу елементів правового статусу осіб, які утримуються в місцях несвободи в Україні, розкриття сутності трансформації їхніх прав, свобод та обов'язків, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України на основі європейських стандартів прав людини. У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз змісту, структури та особливостей правового статусу осіб, які утримуються в місцях несвободи в Україні. Обґрунтовано, що правовий статус цієї категорії осіб за своєю юридичною природою є спеціальним правовим статусом, який виступає надбудовою над загальним конституційним статусом людини і громадянина, модифікуючи його під впливом режимних умов примусової ізоляції. Проаналізовано еволюцію правової доктрини від середньовічної концепції «цивільної смерті» та рабської безправності ув'язнених до сучасної міжнародно-правової доктрини «залишкових прав» (residual rights doctrine), відповідно до якої позбавлення волі обмежує лише фізичну свободу пересування, тоді як решта прав та свобод залишаються недоторканими. Критично проаналізовано категорію «законні інтереси» засуджених як пострадянський дискреційний рудимент, який суперечить принципу верховенства права та перетворює гарантовані права на привілеї. Аргументовано необхідність нормативного закріплення окремої категорії «свободи засуджених» у Кримінально-виконавчому кодексі України та надано конкретні пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Ключові слова: *місця несвободи, спеціальний правовий статус, залишкові права, цивільна смерть, законні інтереси, свободи засуджених, права людини, пенітенціарна система, іноземці, особи без громадянства.*

The relevance of this article stems from the fact that the legal status of individuals isolated from society through compulsory detention in places of confinement derives from the general legal status of the individual and citizen; however, it undergoes significant transformation due to the legal fact of the restriction or deprivation of personal liberty.

In legal scholarship, legal status is traditionally understood as the aggregate of rights, freedoms, and obligations of individuals as defined by the Constitution, statutes, and ratified international treaties. At the same time, the normative detailing and theoretical conceptualization of specific elements regarding the status of individuals in confinement within domestic legal doctrine still exhibit certain gaps and conceptual distortions inherited from the Soviet system of correctional labor law. The article aims to conduct a systematic theoretical and legal analysis of the elements constituting the legal status of individuals held in places of confinement in Ukraine, to elucidate the nature of the transformation of their rights, freedoms, and obligations, and to formulate scientifically grounded proposals for improving current Ukrainian legislation in accordance with European human rights standards. The article presents a comprehensive theoretical and legal analysis of the content, structure, and specific characteristics of the legal status of individuals held in places of confinement in Ukraine. It argues that the legal status of this category of persons constitutes, by its legal nature, a special legal status that functions as a superstructure built upon the general constitutional status of the individual and citizen, modifying it under the influence of the regime conditions associated with compulsory isolation. The evolution of legal doctrine is analyzed, tracing the shift from the medieval concept of «civil death» and the total lack of rights characterizing prisoners under slavery to the modern international legal doctrine of «residual rights,» under which deprivation of liberty restricts only physical freedom of movement, while other rights and freedoms remain inviolable. The category of «legitimate interests» of convicts is critically examined as a post-Soviet discretionary vestige that contradicts the rule of law and transforms guaranteed rights into privileges. The necessity of legally enshrining a distinct category of «convicts' freedoms» within the Penal-Executive Code of Ukraine is argued, and specific proposals for improving domestic legislation are offered.

Key words: *places of detention, special legal status, residual rights, civil death, legitimate interests, freedoms of convicts, human rights, penitentiary system, foreigners, stateless persons.*

Актуальність теми. Дослідження правового становища осіб, ізольованих від суспільства в умовах примусового тримання у місцях несвободи, належить до фундаментальних проблем теорії держави і права, конституційного, кримінально-виконавчого та адміністративного права. Актуальність цієї тематики суттєво зростає в умовах сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією проти України, що призвела до появи нових категорій осіб у місцях несвободи (цивільні заручники, військовополонені, інтерновані особи) [1; 5] та поставила перед вітчизняною правовою системою завдання неухильного дотримання міжнародних стандартів прав людини [2; 6; 7].

Центральною категорією аналізу є спеціальний правовий статус осіб, які перебувають у місцях несвободи. Він є похідним від загального правового статусу людини і громадянина, проте зазнає істотної трансформації під впливом юридичного факту обмеження чи позбавлення особистої свободи. У юридичній науці під правовим статусом традиційно розуміють сукупність прав, свобод та обов'язків осіб, визначених Конституцією, законами та ратифікованими міжнародними договорами. Водночас нормативна деталізація та теоретичне осмислення окремих елементів статусу осіб в умовах несвободи у вітчизняній доктрині досі зберігають певні прогалини та концептуальні викривлення, успадковані від радянської системи виправно-трудового права.

Зокрема, спостерігається ігнорування категорії «свободи засуджених» у профільному законодавстві, а також гіпертрофоване використання невизначеної конструкції «законні інтереси», яка створює підґрунтя для адміністративного свавілля та знижує рівень захисту особи. З огляду на це, виникає гостра потреба системного перегляду методологічних засад спеціального правового статусу осіб у місцях несвободи на основі верховенства права та міжнародних стандартів [8; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади дослідження правового статусу особи розроблялися у працях таких відомих вчених-правознавців, як Ю. М. Тодика, В. К. Колпаков [12], І. П. Голосніченко [10; 11], О. М. Бандурка [13; 14]. Питання диференціації та трансформації статусу особи засудженого аналізували А. Шульга (концепція «усіченого» або «негативного» статусу), К. Автухов, В. Човган, В. Кононець, А. Колос, О. Снітко, Н. Пузирна, Д. Кондратов, Л. Олефір, О. Щадило та інші. Специфіку правового становища вразливих

категорій осіб, зокрема осіб без громадянства та іноземців, досліджувала Т. Дракохруст, а практичні питання дотримання правових стандартів висвітлювалися у працях Ю. Белоусова [23], Є. Захарова [24] та А. Черноусова [22].

У зарубіжній та міжнародній доктрині фундаментальне значення мають праці Е. Гоффмана (E. Goffman) щодо загальних інституцій (*total institutions*) [15], Г. Саундерса (G. Saunders) стосовно еволюції цивільних прав в'язнів, а також прецедентна практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), зокрема рішення у справах *Ruffin v. Commonwealth* (1871), *Golder v. the United Kingdom* (1975), *Engel and Others v. the Netherlands* (1976) [17], *Guzzardi v. Italy* (1980) [18], *Amuur v. France* (1996) [19], *Storck v. Germany* (2005) [20], *Hirst v. the United Kingdom* (2005) та *Anatoliy Rudenko v. Ukraine* (2014) [21].

Попри значну кількість публікацій, комплексна дерадянізація понятійного апарату кримінально-виконавчого законодавства України, зокрема гармонізація елементів правового статусу в'язнів із європейськими стандартами та імплементація доктрини «залишкових прав», потребує подальшого поглибленого наукового опрацювання.

Метою статті є здійснення системного теоретико-правового аналізу елементів правового статусу осіб, які утримуються в місцях несвободи в Україні, розкриття сутності трансформації їхніх прав, свобод та обов'язків, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України на основі європейських стандартів прав людини.

Виклад основного матеріалу. Вихідною засадою дослідження правового становища осіб, ізольованих від суспільства, є фундаментальні категорії загальної теорії права – права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Як зазначається в українській юридичній науці, правовий статус є сукупністю прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб, що визначається Конституцією, законами та ратифікованими міжнародними договорами [10; 12]. У теорії права традиційно виділяють три рівні правового статусу:

1. Загальний (конституційний) – статус особи як громадянина держави, закріплений у конституції. Він є єдиним та однаковим для всіх, характеризується стабільністю та базовим характером.

2. Спеціальний (родовий) – статус особи як представника певної соціальної групи, відокремленої за юридично значущими ознаками (рід діяльності, вік, перебування в спеціальних умовах). Він передбачає наявність спеціальних прав, обов'язків та обмежень.

3. Індивідуальний – статус конкретної особи, що відображає її індивідуальні характеристики (стать, вік, сімейний стан, наявність судимості тощо).

А. М. Шульга у своїх працях пропонує розглядати статус засудженого через призму поняття «усічений статус» або «негативний правовий статус», основними елементами якого є правові обмеження, що виникають у результаті вчинення правопорушення. Проте, попри практичну актуальність цієї ідеї, ми схилиємося до загальноприйнятої системної моделі, відповідно до якої статус осіб у місцях несвободи є спеціальним правовим статусом, що надбудовується над загальним статусом людини. Формування цього спеціального статусу зумовлено фактом перебування особи у закритих установах. Відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства, до місць несвободи належать не лише установи виконання покарань та слідчі ізолятори, а й ізолятори тимчасового тримання, приміщення для затриманих осіб органів охорони державного кордону, а в умовах воєнного стану – табори для тримання військовополонених та інтернованих осіб [1; 5; 16; 25; 26].

Розуміння сутності прав ув'язнених пройшло тривалу історичну еволюцію. У середньовічній правовій доктрині, яка спиралася на видозмінені інститути римського права щодо рабства, панувала концепція «цивільної смерті» (*civiliter mortuus*). За цією доктриною засуджений позбавлявся усіх суб'єктивних прав, виводився з правового поля держави та юридично розглядався як «померла особа» або «раб держави». Вказаний підхід знайшов яскраве юридичне втілення у відомому рішенні Верховного суду штату Вірджинія (США) у справі *Ruffin v. Commonwealth* 1871 року, де ув'язнений був прямо визнаний «рабом держави» (*slave of the State*), який не має жодних прав, а його становище повністю контролюється адміністрацією. Аналіз генезису та подолання цих каральних концепцій детально відображено у працях Г. Саундерса та інших дослідників [15].

Якісний перелом у правовій теорії відбувся у XX столітті із утвердженням доктрини залишкових прав (*residual rights doctrine*). Згідно з цією концепцією, факт позбавлення волі юридично обмежує виключно фізичну свободу пересування та особисту автономію особи. Усі інші конституційні та загальнолюдські права залишаються за особою в повному обсязі та підлягають

лише тим мінімальним обмеженням, які прямо передбачені законом і суворо необхідні для забезпечення режимних вимог утримання.

На міжнародно-правовому рівні доктрина «залишкових прав» закріплена у ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, а також у Правилах 1–5 Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з в'язнями (Правила Мандели). Ключову роль у деталізації цієї концепції відіграє прецедентна практика ЄСПЛ. Зокрема, у рішеннях у справах *Goldier v. the United Kingdom* (1975) та *Hirst v. the United Kingdom* (2005) Суд чітко вказав, що статус тримання під вартою сам по собі не позбавляє особу її базових конвенційних прав [17–21]. Будь-які додаткові обмеження мають бути легітимними, обґрунтованими та пропорційними.

Вітчизняна правова система перейняла цей гуманістичний підхід. Відповідно до ч. 3 ст. 63 Конституції України, засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Це свідчить про пряму імплементацію міжнародних стандартів у національне конституційне поле.

Аналіз чинного законодавства України (зокрема Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК України) та Закону України «Про попереднє ув'язнення») дає змогу класифікувати права осіб у місцях несвободи за дуалістичною структурою:

1. Загальні права людини, які зберігаються за особою в умовах ізоляції. До них належать: право на повагу до людської гідності, заборона піддаватися катуванням або жорсткому поводженню, право на охорону здоров'я та медичну допомогу, право на соціальне забезпечення, право на працю (із забезпеченням належних умов та обов'язкової оплати) та право на інформацію. В умовах несвободи ці універсальні права реалізуються через спеціальні процедурні механізми, зумовлені режимними вимогами.

2. Спеціальні права в'язнів, які виникають виключно у зв'язку з перебуванням в умовах ізоляції і не притаманні вільним громадянам. До них належать (ст. 8 КВК України, ст. 9 Закону «Про попереднє ув'язнення»):

- право на встановлений обсяг матеріально-побутового забезпечення;
- право отримувати посилки, передачі та бандеролі;
- право на регулярні та тривалі побачення, зокрема з адвокатами для отримання правничої допомоги;
- право на забезпечення особистої безпеки в умовах підвищеного ризику;
- нормативна заборона на примусове переривання нічного сну (за винятком надзвичайних подій);
- право іноземців та осіб без громадянства на підтримання зв'язку з дипломатичними представництвами та міжнародними організаціями.

У вітчизняній науці та законодавстві спостерігається суттєвий теоретичний прогалин: профільні норми КВК України та праці багатьох науковців концентруються виключно на «правах, обов'язках та законних інтересах», повністю обходячи саму категорію «свободи засуджених».

Водночас свобода є якісно відмінною від суб'єктивного права правовою категорією. Вона визначає негативний обов'язок держави не втручатися у сферу особистісного самовизначення індивіда. Адже юридична свобода охоплює особисті, соціальні, політичні та економічні можливості (свобода думки, слова, світогляду, віросповідання, свобода вибору заняття тощо).

В умовах несвободи частина свобод підлягає пропорційному та легітимному обмеженню на підставі вироку суду (свобода пересування, свобода вибору місця проживання, свобода підприємницької діяльності). Проте фундаментальні духовні свободи мають залишатися абсолютно недоторканими. Зокрема, засуджені та ув'язнені повинні мати беззаперечно гарантовану свободу думки, совісті, віросповідання, право відправляти релігійні обряди, а також свободу вибору поведінки у межах, не заборонених законом (наприклад, право на оголошення голодування як форма волевиявлення).

З метою усунення цієї концептуальної прогалини та нормативного закріплення свобод осіб у місцях несвободи, пропонуємо доповнити Кримінально-виконавчий кодекс України новою статтею 8-1 такого змісту:

«Стаття 8-1. Свободи засуджених

Засуджені користуються всіма загальними свободами людини і громадянина, передбаченими Конституцією України та міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, за винятком обмежень, які прямо встановлені законом та впливають із вироку суду або характеру і межі відбування конкретного виду покарання.

Держава гарантує засудженим невідчужувані свободи, які не підлягають обмеженню навіть в умовах відбування кримінальних покарань, зокрема свободу думки і совісті; поглядів і віросповідання, право безперешкодно сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, виконувати релігійні обряди, якщо це не порушує правил внутрішнього розпорядку установи виконання покарань та прав інших осіб; а також свободу від дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану або місця проживання до засудження.

Обмеження свобод засуджених здійснюються виключно на підставі та в межах цього Кодексу, законів України за принципом пропорційності, необхідності та загрози безпеці в суспільстві чи установі тримання.

Забороняється встановлювати додаткові обмеження свобод засуджених актами підзаконного характеру або рішеннями адміністрації установ виконання покарань.»

У радянській та пострадянській пенітенціарній доктрині традиційно виокремлюють категорію «законні інтереси засуджених». У навчально-науковій літературі під законними інтересами розуміють закріплені в нормах права прагнення засудженого до володіння певними благами (отримання додаткових побачень, переведення до дільниці соціальної адаптації, умовно-дострокове звільнення тощо), які задовольняються за результатами суб'єктивної оцінки його поведінки адміністрацією чи судом. Навіть у сучасному проєкті стандарту державної мови «Термінологія пенітенціарної діяльності» законні інтереси визначаються як прагнення засудженого, які може забезпечити персонал. Нормативно ця категорія закріплена у ч. 1 ст. 7 КВК України.

Проте з погляду сучасної теорії прав людини та принципу верховенства права конструкція «законного інтересу» є архаїчним та дискреційним рудиментом радянського виправно-трудового права.

По-перше, вона штучно знижує статус особи з носія суб'єктивного права до «прохача», чії базові потреби задовольняються не в силу юридичного обов'язку держави, а за «милістю» чи дискреційним розсудом адміністрації.

По-друге, це створює значний простір для корупції, суб'єктивізму та адміністративного свавілля в закритих установах, оскільки законні гарантії перетворюються на «привілеї», якими маніпулюють для стимулювання лояльності.

Згідно зі ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Європейськими пенітенціарними правилами та Загальним коментарем Комітету ООН з прав людини № 21, статус особи в місцях несвободи ґрунтується на чітких суб'єктивних правах та обов'язках держави. Будь-які правомірні прагнення особи (побачення, переведення, УДО) мають бути інкорпоровані в систему чітко визначених суб'єктивних прав із прозорими процедурними критеріями та можливістю судового оскарження.

З огляду на це, пропонуємо викласти частину 1 статті 7 КВК України у такій редакції:

«1. Держава поважає і охороняє права і свободи засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку.»

Обов'язки осіб, які перебувають у місцях несвободи, є наступним обов'язковим елементом їхнього спеціального правового статусу. У наукових працях існують підходи, які розглядають обов'язки спрощено – лише як формальне звуження прав засуджених (В. Човган) або як межі правообмежень, сформульовані ЄСПЛ (К. Автухов).

Однак з позицій загальної теорії права юридичний обов'язок – це соціально-правова вимога держави до особи щодо належної поведінки. Обов'язки покликані забезпечувати справедливий баланс приватних інтересів індивіда та публічних інтересів суспільства.

На нашу думку, обов'язки осіб у місцях несвободи – це встановлені державою соціально-правові вимоги загального та спеціального статусу, які визначають необхідну міру належної поведінки такої особи, спрямовану на дотримання правопорядку, забезпечення безпеки та співіснування в умовах ізоляції. Вони поділяються на:

- Загальні обов'язки – неухильне дотримання правил внутрішнього розпорядку, виконання законних вимог персоналу, повага до прав інших осіб.
- Спеціальні обов'язки та правообмеження – дотримання суворого розпорядку дня, обмеження свободи пересування, регламентація комунікацій із зовнішнім світом, підпорядкування режимним перевіркам та обшукам.

Критично важливим є дотримання принципу пропорційності: сама ізоляція вже є покаранням, тому обов'язки та режимні обмеження не повинні завдавати особі додаткових фізичних чи моральних страждань чи перетворюватися на катування [16; 23].

Пенітенціарна практика виявляє наявність осіб, які не мають громадянського зв'язку з державою перебування – іноземців та осіб без громадянства (ОБГ). Спеціальний статус цієї категорії в умовах ізоляції регулюється поєднанням норм національного законодавства та міжнародних стандартів.

Як зазначає Т. Дракохруст, особам без громадянства притаманна системна правова вразливість, зумовлена відсутністю належних процедур ідентифікації та легалізації, що обмежує їхній доступ до соціального захисту, працевлаштування та медичної допомоги. В умовах місць несвободи ця вразливість підсилюється ризиком подвійної ізоляції.

Щодо іноземців та ОБГ у місцях несвободи держава зобов'язана додатково гарантувати:

- принцип недискримінації за мовною, етнічною чи громадянською ознакою;
- право на негайне повідомлення дипломатичного або консульського представництва своєї держави про факт затримання чи арешту;

• право на користування послугами перекладача та отримання офіційних документів мовою, яку вони розуміють;

• врахування їхніх культурних, мовних та релігійних потреб під час забезпечення харчуванням та предметами першої потреби [27].

Висновки. На основі проведеного теоретико-правового аналізу сформульовано такі висновки:

1. Юридична природа статусу. Правовий статус осіб, які утримуються в місцях несвободи, за своєю юридичною природою є спеціальним правовим статусом, що надбудовується над загальним конституційним статусом людини і громадянина. Він акумулює загальні права, доповнюючи їх спеціальними правами, обов'язками та режимними обмеженнями.

2. Імплементація доктрини «залишкових прав». Вітчизняна правова система здійснила концептуальний перехід від каральної доктрини «цивільної смерті» до міжнародної доктрини «залишкових прав» (закріпленої у ч. 3 ст. 63 Конституції України), відповідно до якої особа в місцях несвободи зберігає весь обсяг прав і свобод за винятком обмежень, прямо встановлених законом та вироком суду.

3. Дуалізм систем прав. Права осіб у місцях несвободи поділяються на загальні (на життя, гідність, охорону здоров'я, працю), які реалізуються через спеціальні пенітенціарні процедури, та спеціальні (на матеріально-побутове забезпечення, побачення, посилки, забезпечення особистої безпеки, консульський зв'язок), які виникають виключно внаслідок ізоляції.

4. Необхідність закріплення свобод. Доведено наявність теоретичної та нормативної прогалини щодо категорії «свободи засуджених». Обґрунтовано необхідність внесення змін до КВК України шляхом доповнення його новою статтею 8-1 «Свободи засуджених», яка гарантує недоторканність духовних та світоглядних свобод особи (думки, совісті, віросповідання) в умовах ізоляції.

5. Дерадікалізація та відмова від «законних інтересів». Категорія «законні інтереси» визнає архаїчним та дискреційним рудиментом радянського права, що перетворює гарантовані права на привілеї та створює ризики корупції і свавілля. Обґрунтовано потребу вилучення цього терміна з ч. 1 ст. 7 КВК України та трансформування прагнень в'язнів у чітко визначені суб'єктивні права.

6. Правова сутність обов'язків. Обов'язки в'язнів є соціально-правовими вимогами держави щодо забезпечення правопорядку та безпеки. Вони повинні суворо відповідати принципу пропорційності та не перетворюватися на додаткові каральні заходи чи катування.

7. Захист вразливих категорій. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства у місцях несвободи потребує підвищених позитивних зобов'язань держави щодо забезпечення консульського зв'язку, перекладу та недопущення подвійної дискримінації.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26 січ. 2022 р. № 2010-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 14. Ст. 95.
2. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 10. Ст. 418.
3. Про Національну стратегію захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року : Указ Президента України від 15 січ. 2025 р. № 17/2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/172025-53401>.

4. Деякі питання запровадження оцінювання повсякденного функціонування особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2024 р. № 1338. *Урядовий кур'єр*. 2024. № 236.
5. Порядок оформлення довідок про перебування осіб у місцях несвободи внаслідок збройної агресії проти України або інтернування в нейтральних державах: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січ. 2023 р. № 55. *Офіційний вісник України*. 2023. № 12. Ст. 782.
6. Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах : Наказ Офісу Генерального прокурора від 29 груд. 2021 р. № 400. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/nakazi-ofisu-generalnogo-prokurora>.
7. Порядок здійснення реінтеграційних заходів та постізоляційного супроводу щодо звільнених оборонців України: затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30 серпня 2024 р. № 598. *Офіційний вісник України*. 2024. № 81. Ст. 4812.
8. Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі щодо прийнятності конституційної скарги від 2022 р. *Архів Конституційного Суду України*.
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України щодо застосування принципів обмеження особистої свободи від 2022 р. *Архів Конституційного Суду України*.
10. Голосніченко І. П. Запереджувальні заходи адміністративного припинення : навч. посіб. Київ: КІВС, 1997. 72 с.
11. Голосніченко І. П. Попередження правопорушень адміністративно-правовими засобами. Київ : Вища школа, 1998. 180 с.
12. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
13. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи вдосконалення : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1994. 385 с.
14. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків : Унів. внутрішніх справ, 1998. 480 с.
15. Goffman E. Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates. Anchor Books, 1961. 386 p.
16. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 18 груд. 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 39. Ст. 334.
17. Engel and Others v. the Netherlands: Judgment of the European Court of Human Rights of 8 June 1976 (Series A no. 22). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>.
18. Guzzardi v. Italy: Judgment of the European Court of Human Rights of 8 November 1980 (Series A no. 39). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57498>.
19. Amuur v. France: Judgment of the European Court of Human Rights of 25 June 1996 (Reports 1996-III). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57988>.
20. Storck v. Germany: Judgment of the European Court of Human Rights of 16 June 2005 (Application no. 61603/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69398>.
21. Анатолій Руденко проти України (Anatoliy Rudenko v. Ukraine): Рішення Європейського суду з прав людини від 17 квітня 2014 р. (Заява № 50226/07). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142438>.
22. Черноусов А. Місця несвободи vs. місця позбавлення волі. *Харківська правозахисна група (архів)*. Жовтень 2011. URL: <https://khp.org/1318321045>.
23. Белоусов Ю. В. Забезпечення прав людини у діяльності органів внутрішніх справ України: Мінімальні стандарти належного поводження / за ред. Ю. Белоусова. Київ : К.І.С., 2013. 210 с.
24. Права людини в Україні – 2011: Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захара. Харків : Права людини, 2012. 384 с.
25. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання : Закон України від 21 лип. 2006 р. № 22-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 39. Ст. 334.
26. Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» щодо правових засад функціонування національного превентивного механізму:

Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5409-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 41. Ст. 551.

27. Drakokhrust T.V. World Practice of Regulating the Legal Status of Stateless Persons: Experience for Ukraine. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2026. Вип. 31. С. 102–108. URL. <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/573>

Дата першого надходження статті до видання: 07.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026